

Krčmar Martin.

Napisal J. P.

b cesti mu je stala krčma, ob cesti brez konca. Ozri se navzgor: bela črta; navzdol: bela črta. Cesta vsak dan, vsako noč, cesta v poletju, cesta v zimi.

Pa je sedel krčmar Martin za omreženim oknom, sedel, ko mu je bilo dobro.

Voznik je pripeljal, konja sta postala. Kot gora je naložen voz, naložen visoko in široko, kot gora, ki ne more naprej, kot velikan, ki čaka mirno. Da, gora iz mehkega, sočnega sena. In čujte, kako da bi šel voz mimo in naprej, voz, težak in obremenjen, kako da bi vozila dva konja, shojena in spenjena tako, da je zadnjo reber pena kar v plasteh padala v suhi cestni prah! Kako vendar! Vem, da ne moreta dalje. Saj je voznik dobro videl, kako je šel hlap nad živalcama, ki sta vlekli z zadnjimi močmi čez kamenita tla, saj mu še dobro zveni v ušesih skozi prašni zrak žvižganje biča.

Popolnoma prazna cesta: ne hiše ne drevesa; časih pobeljen grm in časih pokončen kamen in časih visok drog. To bi bilo vse! Zato pa je skoro čudež, ako zraste iz globeli hipoma nekaj velikega. Zraste streha, se vzdignejo zidovi in v zidovih okna. Četudi le to in nič več, vsekakor skoro čudež! In da ne bi voznik pognal in da ne bi pridržal ter ustavil konj, ali je mogoče sploh verjeti!

Prazno je na cesti, a voznikov glas skričan, skoro hripav, a v grlu žeja, globoka žeja; ni čudno, da ustavi konja, pa da stopi trda hoja v kamenito vežo. Eden več pri krčmarju Martinu, eden več z vzdignjeno glavo in osornim glasom:

„Martine, vina daj, vina!“

„Martine, vina . . .“ Martin je uren.

„Vina?“ In že je na mizi, črno in močno, da se ga voznik ne more ubraniti, da se vtope njegove oči, da se pogreznejo žejne do samega gladkega dna.

„Ne vem; škoda hvaliti, škoda hvaliti, čeprav je voznik tudi v žeji izbirčen. Pa saj ga poznaš, Martin! Poznaš voznika kakor on konja, poznaš cesto in žejno grlo, poznaš dobro in bolje bo, da molčim!“

Pa udari z bičem ob tla, da vstane prah iz preperelih desak, pa pije, da raste žeja z vsakim požirkom.

„Še, da mi ne zraste žeja čez glavo in da se konja spočijeta; pre-dobri živalci, da bi ju gonil brez usmiljenja čez cesto . . .“

In tako se vrste vozovi čez cesto; naložen na vse strani prihaja in odhaja voz. V vzdignjenem prahu bič, bela kolesa in daleč nekje ropotanja zadnji glasovi, vozniki žejni in veselejši, a krčmar Martin zadovoljen, zadovoljen in razpoložen. Besede so krepkejše in goste: odkod toliko besed? Odkod?

Nov vrelec z novimi koraki v veži: eden več pri krčmarju Martinu, eden več z vzdignjeno glavo in osornim glasom:

„Daj vina, Martine, vina!“

Martin ni truden; skozi zrak, zgoščen, da bi ga rezal z nožem, sliši! Ne moti ga šum in mu ne zastane noga. Panj, a panju je vajen; pa pride ura, hitro pride in več: vozovi odvozijo v mrak in vozniške objame ceste. Morajo naprej, po cesti navzgor, navzdol. Konji so spočitii in ne hranijo silj, zato beže, beže pred bičem. Visoko črez vse pa zvezde in skozi nje noč in na obeh trudna teža. Zaman bi iskal luči v temi in zaman hitel za svetlimi dnevom; dneva ni daleč naokrog. Ni več svetlih barv v globočini zapada, ni solnčne svetlobe pod nebom. Visoki obrisi poldanskih gričev so se umaknili v temo in se zenačili z njo in zato ni moglo ostati nič, nič razen črne stene.....

V noč pa in v samoto stoji Martinova suhota; zatopljena je v naraščanje miru, zavita v nevidnost. Prav kakor izbrisana iz pokrajine. In ko bi jo videl, kako se je izgubila zvečer in ko bi imel drugo jutro stopiti tam mimo, pa bi gotovo rekeli: ni mogoče, da stoji suhota še danes!

Ali suhota stoji trdno; krčmar Martin pa s petrolejko v levici. Niso več odprta debela vrata k njemu; zaklenil jih je in zasunil, zaklenil, ključ pa spravil. Težko bi bilo do Martina in težko do ključa: zadnje železno okno je potresel krčmar z dolgo roko, a vsako drži za sto mož. Ni mogoče do Martina!

On pa s petrolejko navzgor: v vsak kotiček mora pohitati svetloba in še črez pod in še črez strop. Saj se Martin ne boji, saj ima roko in ima pleča; tudi dveh bi se ne bal!

A kaj, ko bi jih prišlo več?

Tiho in neopazno skozi črnino, več: ko bi jih prišlo, bosih in s pripravljenimi mišicami!

Kaj potem, Martin? Kaj?

Zaklenil je suhoto, zaklenil dobro še sebe. Še je luč zraven njega, še trenutek samo in ne več.

Krčmar Martin misli! To in ono gre mimo njegovih težkih očeh s plašno negotovostjo, pa se z brzino izgublja v temo in skozi temo. Čemu bi mislil? Čemu bi mislil, saj se ne izplača! Noč je in povrtu še pozna noč: čemu, povejte, čemu naj bi mislil?

Ali misli se grmadijo; vedno višja je njili gora in še prihajajo, številnejše in nenavadnejše. Martin se jih brani, a prazen mu trud; Martin se ne more ubraniti; vse bi zvrnil s sebe, vse te neabljene goste; toda roke nočejo. Prav kakor da ne bi poznale dela: nočejo, pa je!

Z životom bi se uprl, da bi vse zropotalo z njega, a život ne more; priklenjen je in noge so tudi priklenjene. Vzdignil bi se visoko, da bi zavzonila veriga z njega, a odkod naj mu pridejo moči?

Težko diha Martin; težje in težje, in pot mu stoji preko čela.

Tiho!

„Gredo ali ne gredo?“

Gredo?

Gredo!

Za božjo voljo, kaj bi šli, saj so že tu! So, da! Štej v noči! Trije ... več! Štirje ... več, več!

„Ljudje krščanski, kako ste prišli?“

„Ali ni zgrabil kdo Martina pod brado? Ne?“

„Pozni ste, pozni, vi ljudje; kdo vam naj da pijače ob tej uri!“

„Da, nekdo je moral stisniti za vrat! Martin, moli!“

„Ne, ne dam vina ... ne dam, ne dam ... a, slišite ... že dam, že dam ... vsem dam, vsem, kolikor hočete!“

„Krepko je držal za grlo, pa samo en čas.“

„Kolikor hočete, dam! Kot mulce boste pili; gotovo, žejni ste s ceste! Ko bi že ne bila tako dolga in prašna! Vsi boste pili ...“

„Kaj? Nočejo slišati? Res ne?“

Martin, zapisano in zapečaten! Tvoja zadnja ura je prišla in te je poiskala, ko se ti je godilo dobro. Nič več in nikdar nisi krčmar Martin, nikoli več gospodar na sredi ceste. Vzređila te je in te ne mara več; vzdignila te je in te vrže, a ti moraš zapreti usta. Ne išči torej pravice z zadnjim korakom, zakaj zadnji večer se je zvečeril nad tvojo glavo, zadnja noč strnila nad tvojo streho: Martin, prešlo je vse!

Rožbrali so se Bog ve odkod in nimajo najbrže vsi skupaj za eno samo polno bučo, pa ti poskrbijo za poslednjo uro. Ne moreš razumeti, kaj Martin? Seveda ne razumeš! In še petrótejko prižigajo, petrótejko, da bi ti z njo posvetili! Kakor da bi bili sami izbrani poštenjaki in prvi prijatelji luči! Tvoja zadnja ura pa je z vsakim trenutkom daljša; vsaj zadnjo uro naj bi ti skrajšali!

Pa saj so te že zvezali; zdaj te vzdignejo in zdaj te nesejo. Kam te nesejo? Nekam navzdol gre pot, nekam globoko: eden sveti, dva te držita, dva pa se smejeta zadaj od vsega srca. Pod koraki škripljejo lesene stopnice, ki se hočejo vsak čas sesuti, a nihče se ne ustavi; naprej navzdol, spredaj tema, zadaj tema. In v temi in globočini te bodo, Martin, izgubili in ne boš videl solnca vso dolgo večnost. Le ena pomoč ti še ostaja, ali žalostna pomoč, ki ji ni mogoče verjeti. Le ena pomoč. Kaj, ko bi spal ponočni voznik mimo tvoje krčme, ki pa že ne more biti več tvoja, voznik ali pa tudi druga duša, ki bi te slišala v vsi nesreči? Martin, le ena pomoč: klič!

In Martin je zavpil, da so se potrese grede v strehi. Dobro je bilo; še enkrat in še enkrat! Tako se je tresla torej hiša v krčmarjevi zadnji uri, a nihče ni mogel slišati v samoti in skozi globoko noč.

Martin, krčmar, tvoje romanje gre k zadnji postaji. Hlad te objame in mraz čutiš skozi život. Toda ne bo dlh angela smrti, tudi ne stráhróba poslethnje ure! Nikakor ne; iz gofkote so te potegnili nepravčički, ko si jih najmanj pričakoval, in te spravili po stopnicah navzdol do kleti in do sodov. Najbrže zato, da bi jim dal pijače s svojo róko, ko si jim vendar óbljubil.

Najbrže! A ne daj nič, ne zaslužijo grešniki! Nič jim ne daj, niti kapljice, če se ne poberejo in te poiščejo ob svetli uri in ob taki priliki, ko bodo njih mošnjički bolje poznali svojo dolžnost do lepih Martinovih buč. Tako je, nič ne daj!

Ej, Martin, ti si pa že visoko! V resnici. Osem rok ga je vzdignilo nad obširno kadjo v kotu, ki ga je napol osvetljevala petrolejka, osem rok in z njimi se je dvignil smeh, ki se je kar tolkel ob vlažnih stenah. Določeno je, nobene misli več!

Pa je zabobnelo. Kakor dolg in širok je ležal Martin pred posteljo in se v trenutku zbudil; sto misli mu je pohitelo skozi možgane in še drugih sto. Z roko je potegnil čez oči, ali videti ni mogel ničesar: še dolg kos noči je bil napoti. Vstane Martin in prižge luč; zasvetilo se je: nikogar nikjer. In tudi na stopnicah nič in tudi v veži žive duše. V vsak kotiček je pohitela svetloba, v vsak kotiček in še čez pod in še čez strop: vrata zaklenjena in zasunjena, a okna zaprta, trdno zaprta do jutra. Vse zaprto in varno.

Še do kleti je stopil krčmar Martin, tiho in oprezno. Prisluškoval je na vratih in dolgo zadrževal dihanje in ni se premaknil. Skoro se mu je zazdelo, da sliši pritajeno govorico in takoj se je začudil, kako malo je ta govorica podobna onemu drznemu smehu, ki je šel ravnokar od njegove sobe navzdol po vseh stopnicah. Zazdelo se mu je, začudil se je in v istem trenutku s truščem odprl močna vrata, ki je za njimi čakala dolga vrsta sodov. Nikogar.

Pa se je dvignil smeh in udaril na vlažno steno in se odbijal v nasprotno; tresla se je roka s petrolejko in tresel se je krčmar Martin od vrha do tal, zakaj smejal se je, kakor se je znal smejati le on...

Petačev Mihec.

Spisal *F. Studenko*.

najnežnejši mladosti je že izgubil Petačev Mihec dobre, skrbne starše, in Bog ve, kaj bi bilo z njim, da ga ni vzel stric Petač za svojega. A kakor je bil stric Petač dober človek, vendar ni mogel skrbeti za svojega rejenca kot bi bil rad. Žene mož ni imel več, da bi jima gospodinjala, sam pa je moral hoditi v tvornico, da je služil kruh zase in za svojega rejenca Mihca.

Deček je bil star sedem let, ko je prišel k svojemu stricu. Hodil je že v šolo in je bil kaj prebrisane glavice. O tem je pričalo najbolj njegovo izpričevalo, zakaj v njem ni bilo dvojek, kajše trojk. Ubožen je bil in zapuščen, njegove pridnosti pa ni zamorilo uboštvo, ki ga je trlo. Njegovemu dobremu učitelju je bilo jako žal, ker je bil deček tako zapuščen, in bal se je zanj. Bal se je, da bi se siromaku ne pristudilo učenje.